

Chapter: 7

Q.1 दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून लिहा

2

- 1 महाराष्ट्रात तयार होणाऱ्या लाकडी बाहुलीला म्हणत.
अ. ठकी ब. कालिचंडिका क. गंगावती ड. चंपावती

Ans महाराष्ट्रात तयार होणाऱ्या लाकडी बाहुलीला **ठकी** म्हणत.

- 2 ऑलिंपिक स्पर्धांची परंपरा येथे सुरू झाली.
अ. ग्रीस ब. रोम क. भारत ड. चीन

Ans ऑलिंपिक स्पर्धांची परंपरा **ग्रीस** येथे सुरू झाली.

Q.2 पुढीलपैकी प्रत्येक गटातील चुकीची जोडी ओळखून लिहा.

1

i.	मल्लखांब - शारीरिक कसरतीचे खेळ
ii.	वॉटर पोलो - पाण्यातील खेळ
iii.	स्केटिंग - साहसी खेळ
iv.	बुद्धिबळ - मैदानी खेळ

Ans चुकीची जोडी - बुद्धिबळ - मैदानी खेळ
बरोबर जोडी - बुद्धिबळ - बैठे खेळ

Q.3 टीपा लिहा

4

- 1 खेळ आणि चित्रपट

Ans i. चित्रपट बनवताना चित्रपटाचा कालखंड, त्याकाळातील भाषा, पेहराव, सामान्य जनजीवन या सर्वांचा सखोल अभ्यास करावा लागतो.
ii. अलीकडच्या काळात 'खेळ' आणि खेळाडूंच्या जीवनपटावर विविध भाषांमध्ये चित्रपटांची निर्मिती झाली आहे.
iii. मेरी कोम ही ऑलिंपिकमध्ये भाग घेणारी व कांस्य पदक मिळवणारी पहिली महिला मुष्टियोद्धा होय.
iv. दंगल हा फोगट भगिनी या महिला कुस्तीगीर यांच्या जीवनावर आधारलेला चित्रपट आहे.

- 2 खेळणी आणि उत्सव

Ans i. खेळण्यांमधून इतिहास आणि तंत्रज्ञानाची प्रगती यांपर प्रकाश पडतो, धार्मिक आणि सांस्कृतिक परंपरा समजतात.
ii. महाराष्ट्रात दिवाळीत किल्ले करण्याची मोठी परंपरा आहे.
iii. या मातीच्या किल्ल्यांवर छत्रपती शिवाजी महाराज आणि त्यांचे सहकारी यांच्या प्रतिमा ठेवतात
iv. महाराष्ट्रातील किल्ल्यांच्या साहाय्याने घडलेला इतिहासाला उजाळा देण्याचाच हा एक प्रकार आहे.

Q.4 पुढील विधाने सकारण स्पष्ट करा.

4

- 1 सध्याच्या काळात खेळाचे अर्थकारण बदलले आहे.

Ans i. विसाव्या - एकविसाव्या शतकात खेळांचे आंतरराष्ट्रीयकरण आहे.
ऑलिंपिक, एशियाड, ब्रिटिश राष्ट्रकुल, विंबल्डन यांसारख्या स्पर्धांमधून खेळल्या जाणाऱ्या क्रिकेट फुटबॉल, लॉन टेनिस इ.
ii. सामन्यांचे थेट प्रक्षेपण विविध वाहिन्यावर एकाच वेळी केले जाते.
iii. जगभराच्या प्रेक्षकांनी खेळाचे अर्थकारणच बदलून टाकले आहे.
iv. प्रेक्षकांना सामने समजावून देण्यासाठी निवृत्त खेळाडू येतात.
v. कंपन्या जाहिरातीची संधी म्हणून सामन्यांकडे पाहतात.

- 2 खेळण्यांद्वारे इतिहासावर प्रकाश पडतो.

Ans i. खेळण्यांमधून इतिहास आणि तंत्रज्ञानाची प्रगती यांवर प्रकाश पडतो, धार्मिक आणि सांस्कृतिक परंपरा समजतात.
ii. दिवाळीत मातीच्या किल्ल्यांवर छत्रपती शिवाजी महाराज आणि त्यांचे सहकारी यांच्या प्रतिमा ठेवण्याची परंपरा आहे

- iii. इटलीतील पॉपेई शहराच्या उत्खननात एक भारतीय हस्तीदंती बाहुली सापडली ती पहिल्या शतकातील असावी.
- iv. त्यावरून भारत व रोम यांच्यातील परस्पर संबंधाबद्दल अनुमान करता येते.
- v. उत्खननात मिळालेली खेळणी ही प्राचीन काळी विविध देशांतील परस्पर संबंधावर प्रकाश टाकू शकतात.

Q.5 पुढील प्रश्नांची सविस्तर उत्तरे लिहा.

15

1 मैदानी खेळ आणि बैठे खेळ यांच्यातील फरक स्पष्ट करा.

Ans

	बैठे खेळ	मैदानी खेळ
i.	बैठे खेळ म्हणजे बसून खेळाचे खेळ होय.	मैदानी खेळ हे मुक्त क्षेत्रात बाहेर खेळले जातात.
ii.	बैठे खेळांसाठी कौशल्याची आवश्यकता असते परंतु शारीरिक व्यायाम आहे.	मैदानी खेळांसाठी अधिक शारीरिक व्यायाम व कौशल्यांची गरज असते.
iii.	यात बुद्धीबळ, पत्ते, सोंगट्या कॅरम, काचकवड्या, सागरगोटे व भातुकली यांसारखे खेळ खेळले जातात.	यात लंगडी कबड्डी, आट्या-पाट्या, खो-खो इ. खेळांचे समावेश होतो.
iv.	बैठे खेळांमध्ये साहसाचा समावेश नसतो.	मैदानी खेळांमध्ये सहसाचा समावेश असतो.
v.	बैठ्या खेळांसाठी सामर्थ्य यांची गरज नसते	मैदानी खेळांसाठी सामर्थ्य गरज असते.

2 खेळांतून व्यावसायिक संधी कशा प्राप्त होतात ?

Ans खेळांतून अनेक प्रकारच्या व्यवसायिक संधी उपलब्ध होतात.

- i. इतिहासाच्या विद्यार्थ्यांना 'क्रीडा' क्षेत्रात अनेक संधी आहेत.
- ii. खेळांच्या स्पर्धा सुरू असताना त्याबद्दल समीक्षापूर्ण निवेदन करण्यासाठी तज्ज्ञांची आवश्यकता असते.
- iii. विविध खाजगी वाहिन्या, दूरदर्शन आणि आकाशवाणी यांवर खेळांच्या सामान्यांचे प्रक्षेपण चालू असताना सूत्र संचालनासाठी सूत्रसंचालकाची आवश्यकता असते.
- iv. हॉकी, क्रिकेट, फुटबॉल, कबड्डी, बुद्धीबळ इत्यादी खेळांच्या सामान्यांचे प्रत्यक्ष सामना चालू असताना प्रक्षेपण चालू असते. खेळाशी संबंधित वाहिन्या 24 तास सुरू असतात.
- v. विविध वाहिन्यांमुळे या खेळांसंबंधित नोंदी ठेवणाऱ्यांना महत्त्व प्राप्त झाले आहे. त्यामुळे या क्षेत्रात रोजगाराच्या अनेक संधी उपलब्ध झाल्या आहेत.
- vi. खेळांच्या स्पर्धांमध्ये पंचाची आवश्यकता असते. पात्रता प्राप्त झालेल्या पंचांना राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर काम करण्याची संधी मिळते.
- vii. जे खेळाडू राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय स्तरावर चांगली कामगिरी करतात त्यांना चांगल्या व्यावसायिक संधी उपलब्ध होतात.

3 खेळ आणि इतिहास यांच्यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.

- Ans**
- i. खेळणे ही मानवाची नैसर्गिक प्रवृत्ती आहे. खेळांचा इतिहास हा माणसांएवढाच जुना आहे.
 - ii. कोणत्याही खेळाच्या स्पर्धेची समीक्षा करण्यासाठी तज्ज्ञांना भूतकाळात घडलेल्या स्पर्धांची माहिती पाहिजे
 - iii. भारतातील प्राचीन साहित्यात, आणि महाकाव्यांमधून द्यूत, कुस्ती, रथांच्या आणि घोडयांच्या शर्यती आणि बुद्धिबळ यांचे उल्लेख येतात.
 - iv. आज खेळांची झालेला विकास व सुधारणा आणि भूतकाळात वापरण्यात येणारे कौशल्य, तंत्रे आणि पद्धती यांचा तुलनात्मक अभ्यास समीक्षा सर्वसमावेशक बनवते.
 - v. प्रशिक्षक, विशेष तज्ज्ञ निवड समिति यांना सर्व खेळाडूंच्या इतिहासाचे ज्ञान पाहिजे.
 - vi. त्यांना फक्त आपल्याच खेळाडूंच्या सामर्थ्य आणि कमजोरीची माहिती पाहिजे असे नाही तर विरोधी संघाच्या खेळाडूंची पण माहिती पाहिजे,
 - vii. त्यामुळे इतिहास आणि खेळ यांच्यात निकटचा संबंध आहे.

4 भारतातील खेळाच्या साहित्याच्या इतिहासाविषयी माहिती लिहा.

- Ans**
- i. लहान मुलांच्या करमणुकीसाठी आणि शिक्षणासाठी जी रंगबेरंगी विविध साधने व उपकरणे असतात. त्यांना खेळणी म्हणतात.
 - ii. प्राचीन स्थळांच्या उत्खननामध्ये मातीपासून बनवलेली खेळणी सापडली आहेत.
 - iii. ही खेळणी प्रामुख्याने माती, हस्तिदंत यांच्यापासून बनवली जात असत.
 - iv. तसेच खेळणी हाताने किंवा साच्यातून तयार करत असत.
 - v. प्राचीन काळातील भारतीय साहित्यात बाहुल्यांचा उल्लेख आहे. शुद्रकाच्या एका नाटकाचे नाव मृच्छकटिक असे आहे. मृच्छकटिक म्हणजे मातीची गाडी होय.
 - vi. खेळणी बनवण्यासाठी वापरलेले साहित्य त्या संस्कृतीच्या प्रगती व विकास निदर्शनास आणून देते.
 - vii. महाराष्ट्रात दिवाळीत मातीचे किल्ले बनवून त्यावर छत्रपती शिवाजी महाराज आणि त्यांचे सहकारी यांच्या प्रतिमा ठेवतात.
 - viii. खेळण्यांमधून, इतिहास आणि तंत्रज्ञानाची प्रगती यांवर प्रकाश पडतो, धार्मिक आणि सांस्कृतिक परंपरा समजतात.

5 खेळांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

- Ans** i. खेळाला आपल्या जीवनात महत्त्वाचे स्थान आहे.
 ii. जीवनातील व्यथा आणि चिंता विसरायला लावण्याचे सामर्थ्य खेळामध्ये आहे.
 iii. मनाला विरंगुळा देणे आणि मन ताजेतवाने करण्याचे काम खेळ करतात.
 iv. ज्या खेळात भरपूर श्रम किंवा शारीरिक हालचाली कराव्या लागतात, त्या खेळांमुळे खेळांडूचा व्यायाम होतो.
 v. शरीर काटक व बळकट बनवण्यास खेळ मदत करतात. खेळांमुळे मनोधैर्य, चिकाटी, खिलाडूपणा इत्यादी गुणांची वाढ होते.
 vi. सांघिक खेळ खेळल्यामुळे आपापसात सहकार्य, संघभावना वाढीस लागते आणि नेतृत्वगुणांचा विकास होतो.

Q.6 दिलेल्या उताऱ्याचे वाचन करून त्यावर आधारित प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

8

1

क्रिकेट सामान्यांचे मराठी भाषेतून समालोचन पूर्वी बाळ. ज. पंडित करत असत. आकाशवाणीवरून हे धावते वर्णन ऐकण्यासाठी लोक जीवाचा कान करत असत. हे समालोचन करताना बाळ. ज. पंडित त्या मैदानाचा इतिहास, खेळांडूचा इतिहास, खेळांशी संबंधित असणाऱ्या आठवणी आणि पूर्वीचे विक्रम यांची माहिती देत असत. त्यांना खेळाचे व खेळाच्या इतिहासाचे उत्तम ज्ञान असल्याने समालोचन रंजक व्हायचे.

- क्रिकेट सामान्यांचे समालोचन करणारा पहिला भारतीय क्रिकेटपटू कोण आहे?
- क्रिकेट समालोचक काय करतात?
- बाळ. ज. पंडित यांचे समालोचन रंजक कसे व्हायचे.

- Ans** i. क्रिकेट सामान्यांचे समालोचन करणारा पहिला भारतीय क्रिकेट बाळ. ज. पंडित आहे.
 ii. क्रिकेट समालोचक सामान्यांच्या थेट प्रक्षेपणात सामान्यांचे धावते वर्णन करतात.
 iii. बाळ. ज. पंडित हे फक्त खेळाचे वर्णनच करत नव्हते तर त्याचबरोबर मैदानाचा इतिहास, खेळांडूचा इतिहास खेळांशी संबंधित आठवणी आणि पूर्वीचे विक्रम यांची माहिती देत असत. तसेच त्यांना खेळाचे व खेळाच्या इतिहासाचे उत्तम ज्ञान असल्याने समालोचन रंजक व्हायचे.

2

बैठे खेळ म्हणजे बसून खेळायचे खेळ होय. उदा. बुद्धिबळ, पत्ते, सोंगटया, कॅरम, काचकवड्या हे खेळ कोठेही बसून खेळता येतात. सागरगोटे हा बैठा खेळ प्रामुख्याने मुली खेळतात. भातुकली हा खेळही लहान मुलींचा समजला गेला असला तरी त्यात घरातील सर्वजण सामील होऊ शकत. विशेषतः बाहुली-बाहुलीचे लग्न हा एक कौटुंबिक आनंदाचा सोहळा असे.

- बैठे खेळ म्हणजे काय ?
- मुली खेळतात अशा बैठ्या खेळांची नावे सांगा.
- भातुकलीचा खेळ हा कौटुंबिक आनंदाचा सोहळा असे.

- Ans** i. बैठे खेळ म्हणजे बसून खेळाचे खेळ होय.
 ii. भातुकली व सागरगोटे हे खेळ प्रामुख्याने मुली खेळतात.
 iii. भातुकलीचा खेळ हा कौटुंबिक आनंदाचा सोहळा असे. भातुकली हा बैठे खेळ असून घरात खेळला जात असे. सामान्यपणे हा खेळ मुली खेळतात आणि यात घरातील सदस्य सुद्धा सहभागी होऊ शकतात. विशेषतः बाहुली बाहुलीचे लग्न केले जात असे.